

Н. А. Басюк, О. О. Осіпчук // Пріоритети розвитку початкової освіти в контексті становлення Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 березня 2021 року) / за заг. ред. Т.І. Шанскова – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2021. – С. 19 – 23.

Н. А. Басюк,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови;

О. О. Осіпчук,

студентка ННІ педагогіки
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

**Формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку
в процесі ознайомлення
з суспільним довкіллям**

Проблема формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку є актуальною на сьогодні, адже дошкільне дитинство – період початкової соціалізації особистості. На цьому віковому етапі у дітей формується почуття справедливості, стриманість, відповідальність, дисциплінованість, колективізм, адекватне переживання успіху або невдач. У процесі формування культури поведінки важливою є роль педагога, його педагогічне керівництво, спрямоване на засвоєння морально-етичних знань, умінь і навичок, формування внутрішньої мотивації на здійснення моральних вчинків, систематичне діагностування і корегування негативного морального досвіду.

У працях сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених проблема формування культури поведінки в дітей дошкільного віку розглядається в

таких аспектах: виховання позитивного емоційного ставлення до моральних норм та правил поведінки (Л. Артемова, В. Білоусова, М. Заячківська, Л. Островська, С. Петеріна, Т. Поніманська, М. Федорова); особистісно орієнтований підхід до виховання культури поведінки (І. Бех, А. Богуш, А. Бойко, О. Кононко, О. Савченко); гуманістичний підхід до виховання етичної культури (Н. Ганнусенко, К. Журба, В. Киричок, К. Чорна); особливості виховання культури поведінки (Ш. Амонашвілі, В. Білоусова, Т.Зюзіна, О.Савченко, Є.Субботський, Л.Хоружа, А.Фок). Незважаючи на це, проблема не знайшла свого остаточного розв'язання, зокрема на етапі дошкільного дитинства.

Відповідно до Закону України "Про дошкільну освіту", вимоги до рівня розвиненості, вихованості, навченості дітей дошкільного віку визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти й реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджуються Міністерством освіти і науки України. Формування культури поведінки старшого дошкільника в контексті змістової лінії Базового компоненту дошкільної освіти "Дитина в соціумі" зорієнтоване на ціннісне ставлення дитини до себе, вміння орієнтуватися у світі людських взаємин, дотримуватись правил взаємодії в соціально-громадянському просторі, ціннісне ставлення до культурних надбань українського народу.

Старший дошкільний вік – це етап інтенсивного психічного розвитку. У цьому віці дитина вже в змозі оцінювати свою поведінку й поведінку оточуючих її людей, формуються базові моральні уявлення, активно розвивається емоційна сфера особистості. Дошкільний вік характеризується як період ігор. Завдяки іграм дитина розвивається, вчиться, у дитини виробляються нові форми реагування і поведінки. Усе, що виступає предметом гри, стає значущим для дитини й надовго утримує її увагу.

Культура поведінки – важлива сторона морального обличчя людини. Людина з дитинства повинна привчатися вести себе так, щоб із нею було

зручно і приємно спілкуватися і в родині і в діловій обстановці, в тому чи іншому громадському місці [1, с.182].

У закладі дошкільної освіти діти мають засвоїти великий обсяг знань про правила поведінки і навчитися їх виконувати. Вихователі приділяють велику увагу формуванню їх поведінки на заняттях, в іграх, праці, в процесі ознайомлення з суспільним довкіллям.

Змістову структуру культури поведінки дітей старшого дошкільного віку ми розглядаємо як єдність трьох компонентів: когнітивного, емоційно-мотиваційного і комунікативно-поведінкового.

Когнітивний компонент передбачає наявність елементарних знань та уявлень про себе як особистість, правил культурної поведінки в соціумі, осмислення власної відмінності від інших. У цей час старші дошкільники ідентифікують себе відповідно до статі. Хлопчики намагаються бути сильними, хоробрими, не плакати; дівчатка – ніжні, співчутливі, турботливі. До кінця дошкільного віку діти грають не в усі ігри разом, у них з'являються специфічні ігри – тільки для хлопчиків і тільки для дівчаток. Дитина старшого дошкільного віку усвідомлює свої переживання, орієнтується у своїх емоційних станах і може висловити їх словами: "я задоволена", "я сердита", "я злюся". Проявляється особистість дитини, яка вирізняє її з-поміж решти дітей. Старший дошкільник вчиться аналізувати та оцінювати однолітків, у результаті чого розвивається бачення себе "зі сторони", усвідомлює свої переживання, невдачі, успіхи, особливості.

Емоційно-мотиваційний компонент передбачає розвиток у дітей уміння орієнтуватися на свої почуття, емоційні стани. У дитини бурхливо розвивається емоційна сфера, яка має великий вплив на її подальший розвиток. Старші дошкільники формують своє ставлення до оточуючих людей, власної поведінки в соціумі на основі моральних почуттів. Це такі почуття, як гордість, обов'язок, повага. У них розвивається механізм емоційного передбачення, коли емоційний образ допомагає дитині задуматись про наслідки своїх вчинків, у результаті чого формується

емоційна стійкість. Дитина проявляє позитивні та негативні емоції, які надають дорослим інформацію про її стан.

У старшому дошкільному віці також активно розвивається мотиваційна сфера. Дитина спілкується з дорослими, які відповідають на безліч дитячих запитань і повідомляють нову інформацію про навколишній світ, формуючи пізнавальні мотиви. Старші дошкільники починають порівнювати свої успіхи з досягненнями інших дітей, бажають бути кращими за інших, отримати похвалу, так виникають змагальні мотиви. Дитяча поведінка підпорядковується загальноприйнятим нормам спочатку поряд із тими людьми, які викликають симпатію, які є для дітей авторитетом. Згодом таке ставлення розповсюджується на всіх оточуючих людей, внаслідок чого формуються в дошкільника моральні мотиви.

Комунікативно-поведінковий компонент культури поведінки потребує сформованості вмінь, навичок поведінки, здатність регулювати свою поведінку. У старшому дошкільному віці дитина регулює свою поведінку в процесі гри, під час якої вона засвоює правила не прямо, а через роль. Приходить розуміння, що недотримання правил не дасть досягнути бажаного результату. Старших дошкільників починає цікавити особисте життя, цікаво розбирати окремі епізоди соціального життя, які мають для дитини значення.

Формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку – безперервний процес довгої і наполегливої праці батьків та вихователів. Авторитетом для дитини є дорослий, на оцінку якого дитина орієнтується у своїх вчинках. Взаємодія дитини з суспільним довкіллям дає можливість виявити ініціативність, активність і набувати соціального досвіду.

Проявами вихованості в дітей культури поведінки є ввічливість, делікатність, чуйність, почуття такту, запобігливість, скромність, працьовитість, дисциплінованість.

Для формування культури поведінки старших дошкільників вихователь має бути прикладом для наслідування, постійно вдосконалювати свою педагогічну майстерність. У дітей старшого дошкільного віку слід формувати

дружні взаємовідносини з однолітками, повагу до рідних та близьких, повагу до вихователів, правила поведінки за столом, прищеплення гігієнічних навичок, правила безпечної поведінки, правила поводження в громадських місцях.

Процес формування культури поведінки складний і потребує від педагога застосування різноманітних методів. Серед них етичні бесіди, змістом яких є певні життєві ситуації, що обговорюються з дітьми; введення правил культури поведінки дітей у дошкільному закладі, вправи на їх закріплення; читання художньої літератури й бесіди за художніми творами; ігри; інсценізації; екскурсії; заняття; перегляд лялькових вистав тощо.

Отже, формування культури поведінки старших дошкільників – складний та довготривалий процес, який починається з сім'ї і продовжується в дошкільному закладі. Він є важливою складовою всієї виховної роботи. При вихованні культури поведінки старших дошкільників педагоги і батьки мають пам'ятати, що виховний вплив на дітей має бути єдиним, постійним і послідовним, внаслідок чого в дитини сформуються основи моралі, культури поведінки, спілкування.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти : наказ Кабінету Міністрів України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ : Слово, 2010. 408 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.

4. Федорова М. А. Виховання культури поведінки у дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу "школа – дитячий садок"). *Морально-етичні засади формування зростаючої особистості* : монографія / за ред. проф. М. В. Левківського. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 128–142.